

ARKISTOMATERIAALIN KÄYTTÖ ELOKUVASSA

”EI VETTÄ, RANTAA RAKKAAMPAA”

– LEIKKAAJAN NÄKÖKULMA

Tampereen ammattikorkeakoulu
Viestinnän koulutusohjelman tutkintotyö
Leikkaus
Kevät 2008
Antti Karjalainen

OPINNÄYTETIIVISTELMÄ	
Osasto Viestintä	Erikoistumisala Leikkaus
Tekijä Antti Karjalainen	
Työn nimi Arkistomateriaalin käyttö elokuvassa "Ei vettä, rantaa rakkaampaa" -Leikkaajan näkökulma	
Lopputyön laji Mediateko	
Työn valmistumisaika Kevät 2008	Sivumäärä 30
<p>Opinnäyteeni käsittelee arkistomateriaalin käytön vaikutuksia leikkaajan työskentelyyn. Kirjallisessa osuudessa tuon näitä vaikutuksia esiin käymällä läpi "Ei vettä, rantaa rakkaampaa"-elokuvan leikkausprosessin läpi leikkaajan näkökulmasta. Liitteenä on useampia versioita elokuvan käsikirjoituksesta. Lisäksi pohdin asiaa toisen leikkaajan, Antti Hirsiahon kanssa aiheesta käymäni keskustelun pohjalta.</p> <p>Käyn läpi arkistomateriaalin leikkaamista helpottavia työtapoja sekä arkistomateriaalia leikattavana materiaalina. Kokonaisuuden on tarkoitus antaa ideoita ja neuvoja arkistomateriaalin kanssa työskenteleville leikkaajille.</p>	
Aineisto Kirjallisuus, netti-artikkelit, haastattelu	
Asiasanat Ei vettä, rantaa rakkaampaa, Lopputyö, leikkaus, arkistomateriaali	
Säilytyspaikka TAMK / Taide ja viestintä (kirjasto, Finlayson)	
Muita tietoja Liitteenä DVD	

THESIS	SUMMARY
Department Media Programme	Area of specialisation Editing
Author Antti Karjalainen	
Title Editors View To How Using Archive Material Affects Editing -Case "Ei Vettä rantaa rakkaampaa"	
Sort of Final Thesis Project	
Date Spring 2008	Number of pages 30
<p>Summary:</p> <p>My thesis is about how using archive material affects the work of the editor. The literary part goes through the editing process of the film "Ei vettä, rantaa rakkaampaa" from an editors point of view. Attachments include some different versions of the script. The issue is further unraveled with the help of a discussion that I had with another editor, Antti Hirsiaho.</p> <p>I present working methods that help editing archive material and take a look at archive materials special characteristics as material for an editor. The thesis should provide tools and ideas for editors working with archive material.</p>	
Material Literature, Interview, Web-articles	
Key words Ei vettä, rantaa rakkaampaa, Editing, Thesis, Archive material	
Filing Tampere Polytechnic, Art and Media / Finlayson	
Other information DVD enclosed	

Sisällys

1 Johdanto.....	2
2 Projektin esittely	3
2.1 “Ei vettä, rantaa rakkaampaa”	3
2.2 Lähtökohtani	4
2.3 Arkisto-materiaalin hankinta	4
2.4 Arkisto-materiaali leikkauspöydälle	5
2.5 Leikkauksen aloitus.....	6
3 Arkistomateriaalin leikkaus vs. kuvattu materiaali....	8
4 Arkistomateriaalista leikattavana.....	10
5 Vain vasara vaihtuu	16
6 Lähteet	17
Liitteet	18

1 Johdanto

Innostuin arkistomateriaalin käytöstä lopullisesti nähtyäni elokuvan Komeetta (Bengts 2004), joka koostuu lehti-ilmoitusten avulla ihmisiltä kerätyistä vanhoista Tukholmassa kuvatuista kaitafilmeistä. Näistä on rakennettu loistava fiktiivinen tarina joka tempaisee mukaansa. Jo ajatus siitä, että ottaa jotain muuta varten tehtyä ja leikkaa siitä jotain uutta, on kiehtova ja leikkaamisen ytimessä.

Tässä työssä koitan purkaa tuota tapahtumaa "Ei vettä, rantaa rakkaampaa"-elokuvan leikkausprosessin kautta, sekä tutkia miten leikkaukseen vaikuttaa se että käytettävissä oleva materiaali on alunperin tehty johonkin muuhun tarkoitukseen ja leikattukin jo kertaalleen.

Esittelen ensin "Ei vettä, rantaa rakkaampaa"-projektin kautta arkistomateriaalin leikkausta prosessina, jonka jälkeen vertaan arkistomateriaalia ja projektia varten kuvattua materiaalia leikattavina. Tämän jälkeen tutkin arkistomateriaalin erikoispiirteitä leikkaajan näkökulmasta ja esitän johtopäätökseni.

2 Projektin esittely

2.1 “Ei vettä, rantaa rakkaampaa”

“Ei vettä, rantaa rakkaampaa” elokuva alkoi Ilkka Raution toimesta vuonna 2004 ideana dokumentti-elokuvaksi. Hän tahtoi kertoa suomalaisten ja veden suhteesta. Keväällä 2007, kun lupauduin leikkaamaan elokuvan lopputyönäni, oli Ilkka jo huomannut haluavansa sittenkin kertoa oman näkemyksensä suomalaisten ja veden suhteesta, ja muodoksi olikin tulossa dokumentin sijaan essee-elokuva. Essee elokuva on dokumentinkaltainen, mutta vapaampi elokuvan muoto jossa ei välttämättä ole passiivista tutkittavaa kohdetta ja juonta, vaan elokuvantekijä ottaa aiheensa enemmänkin teemaksi ja antaa tämän olla aktiivisena vaikuttajana elokuvan muotoon. Juonen korvaa usein teeman pohdinta ja essee elokuvassa ei välttämättä pyritä ajan, paikan, materiaalien tai tyylin jatkuvuuteen (Thompson 2005). Tarkoituksena oli käyttää elokuvaa varten kuvatun materiaalin lisäksi arkisto-materiaalia. Päädyimmekin käyttämään sitä niin paljon että elokuvaa voinee jo kutsua “kompilaatio-elokuvaksi” (compilation film), joksi Peter von Bagh kutsuu olemassa olevista materiaaleista luotua elokuvallista koostetta (Bagh 2002, 16).

En ala purkamaan elokuvan alalajeja enempää vaan keskityn työssäni “Ei vettä, rantaa rakkaampaa” -elokuvan kautta arkistomateriaalin käyttöön leikkaajan näkökulmasta.

2.2 Lähtökohtani

Astuin mukaan elokuvan tekoon vaiheessa jossa oli kuvattu jo melkoisesti materiaalia: kuvitusta sekä haastatteluita, ja käsikirjoitus oli jo mennyt useammin rajusti uusiksi. Tutustuin ensin kuvattuun materiaaliin ja kävimme ohjaajan (Ilkka Rautio) kanssa läpi essee-elokuvaa tyylinä. Katsoimme referenssiksi vanhemman essee-elokuvan ”Yö ja usva” (Resnais 1955) sekä uudemman ”Kokoelma n:o 1” (Zheleznikov 2006). Päädyimme melkein heti jättämään haastattelut pois ja käyttämään tyylinä kertoja-ääntä sekä kuvitusta joka osittain tukee kertojaa, tuoden kuitenkin mukanaan vastakkainasettelun ja muiden keinojen avulla uutta tietoa ja tunnetta elokuvaan. Aiheen ollessa näkemys suomalaisten ja veden suhteesta päätimme laajentaa kerronnallisia mahdollisuuksiamme arkisto-materiaalilla.

2.3 Arkisto-materiaalin hankinta

Pohdimme yleisellä tasolla millaisia kuvia tulisimme tarvitsemaan ja millaisia haluaisimme, tyyliin ihmisiä työskentelemässä veden parissa, kaupungistumista, lapsia vedessä jne. Näiden pohjalta ohjaaja teki listan hakusanoja joilla meille etsittiin Yleisradion arkistosta noin 16 tuntia materiaalia läpikäytäväksi.

Kävimme Tohlopissa kahdesti etsimässä materiaalista haluamamme osat. Toisella käynnillä karsimme hieman ensimmäisen käynnin valintojamme, poistaen samankaltaisia ja nyt näkemämme pohjalta turhiksi kokemiamme pätkiä. Materiaali oli kopioitu enimmäkseen VHS-nauhoille joilta kävimme sitä pienessä kopissa läpi, muutama nauha oli DVCPRO-formaatissa.

Keskityimme materiaalia läpikäydessämme siihen mitä voimme kuvilla kertoa ja mitä voimme niistä äänien ja kertoja-äänien avulla rakentaa. Emme siis miettineet historiallisia tai muita näkökulmia materiaaliin erityisemmin, vaan käsitelimme materiaalia raaka-aineena sille mitä tahdomme sanoa suomalaisten ja veden suhteesta.

2.4 Arkisto-materiaali leikkauspöydälle

Saimme valikoimamme materiaalin DVCPRO-muodossa, sillä luotimme siihen enemmän kuin DV-formaattiin jonka kanssa olen useammin kuin muutaman kerran törmännyt ”digiräpsyihin” ja muihin epämukavuuksiin. Olimme kuitenkin varautuneet tekemään nauhoista aikakoodi-identtiset kopiot DV-formaattiin jotta voisimme pienemmän nauhurin ansiosta digitoida materiaalit missä tahdomme, ja jotta ”alkuperäiset”-nauhat voidaan säilyttää mahdollisimman koskemattomina. Nauhojen pyörittäminen nauhurilta toiselle loi myös hyvän tilanteen katsoa materiaalit läpi. Kun materiaalia on paljon, kannattaa käyttää hyväkseen kaikki mahdollisuudet tutustua siihen. Ikävä kyllä aikatauluni ei mahdollistanut kaikkien nauhojen katsomista tässä vaiheessa, mutta se tarkoitti vain katsomisen siirtymistä myöhempään ajankohtaan. Henkilökohtaisesti pidän materiaaliin tutustumisesta nauhan pyöriessä joko koneelle tai toiselle nauhalle, tällöin kun ei voi kelata tai hyppiä ympäriinsä, vaan materiaali tulee nähtyä kokonaan eikä se tunnu vievän ylimääräistä aikaa.

Digitoituamme materiaalit aloitin uuden tutustumiskierroksen, tällä kertaa lisäten materiaaliin markkereita aina kun vastaan tuli kohta jossa näin jotain hakemaamme tai potentiaalia jonkin aiheeseemme sopivan elokuvallisen vaikutuksen rakentamiseen. Näitä markkereita lisäsin kaiken aikaa leikatessani helpottaen näin materiaalin sisäistämistä ja hallintaa. Lähdenauhojen kanssa yhtenevän nimeämisen lisäksi merkitsin arkisto-materiaalit värikoodeilla helpottaakseni arkistomateriaalien löytämistä sekvenssiltä esimerkiksi laskettaessa paljonko ja mitä arkisto-materiaalia lopullisessa elokuvassa on käytetty. Lyötyämme leikkauksen lukkoon, minun olikin helppo kasata lista siitä kuinka paljon mitäkin ohjelmaa oli käytetty ja miltä nauhoilta nämä ohjelmat löytyvät sekä omilta nauhoiltamme että arkistosta.

2.5 Leikkauksen aloitus

Olimme päättäneet kokeilla elokuvan tekemisessä hidasta ja vaivalloista, mutta toivottavasti palkitsevaa, tapaa: Ilkka toimitti minulle kertoja-äänestä kotonaan nauhoittamansa version sekä käsikirjoituksen jossa käytiin läpi mitä kerromme kuvallisesti samalla, leikkasin näiden pohjalta tunnelmointeja joiden pohjalta Ilkka kehitti tekstiä eteenpäin. Tunnelmointi-versioissa keskityin rakentelemaan tunnelmia käsikirjoituksen pohjalta käyttäen kertoja-äänien kanssa äänien sijaan taustalla enimmäkseen musiikkeja. En hionut hirveästi siirtymiä tai miksausilla sillä tiesin tekstin elävän vielä reilusti ja luotin Ilkan, joka on myös leikkaaja, osaavan katsoa ”raakaa” materiaalia. Kun koimme pompotelleemme materiaalia tarpeeksi ja tunsimme kertoja-äänien löytäneen muotonsa, aloin leikata puhtaalta sekvenssiltä.

Käytin hyväkseni aiempia versioita osittain leikkaa ja liimaa henkisesti, osittain vain muistuttamaan millaista materiaalia meiltä löytyy. En missään vaiheessa ollut poistanut kuvia sekvenssiltä jos en ollut kokenut niiden sopivan johonkin kohtaan, olin vain nostanut ne raidalle jonka olin määritellyt näkymättömäksi. Tähän versioon aloin ottaa mukaan ääniä, enimmäkseen yksinkertaisia pohjia joita otin itse kuvatuista materiaalista.

Leikkelin useita versioita joita välissä lähetin verkon yli ohjaajalle katsottavaksi, ja toisinaan istuimme yhdessä alas katsomaan ja keskustelemaan. Leikkauksen loppupuolella päätimme käyttää hyväksemme sitä että projektissa oli mukana kaksi leikkaajaa joista toinen vielä sattui olemaan elokuvan ohjaaja. Ilkka otti uusimman version ja leikkeli sitä itse näkemyksensä mukaiseen suuntaan ja antoi tämän version minulle viimeisteltäväksi. Tämä toimi loistavasti sillä saimme vielä kerran ”uudehkot” silmät käymään materiaalin läpi, eikä meidän tarvinnut kuluttaa aikaa siihen että muutokset olisi selitetty toiselle ja sitten tehty. Kun leikkelee uusia ja uusia versioita noin paljosta materiaalista käsikirjoituksen eläessä, alkaa kyytiin jäädä helposti jäänteitä vanhoista versioista joiden toimimattomuudelle uusiutuneen idean kanssa tulee helposti sokeaksi. Valitsemamme tapa toimi oivana tapana raikastaa materiaali sekä leikkaus.

Lopullinen leikkaus kesti noin 13 minuuttia (ilman lopputekstejä), ja siitä oli arkistomateriaalia noin 75%. Päädyimme leikkaamaan elokuvasta reilusti suunniteltua yli 20 minuuttia lyhyemmän, sillä koimme että tällä materiaalilla ja tyyllillä saamme

sanottua sanottavamme jo tässä ajassa, emmekä nähneet mitään syytä pilata elokuvaa venyttämällä sitä johonkin suunniteltuun keston.

3 Arkistomateriaalin leikkaus vs. kuvattu materiaali

Huomasin arkistomateriaalin käytön poikkeavan kuvatun materiaalin leikkaamisesta huomattavasti. Käytännön tasolla leikkaaminen muistuttaa hieman filmille kuvatun materiaalin leikkaamista siltä osin ettei heti digitoinnin jälkeen ole välttämättä käytössä videolle kuvatuista projekteista tuttua ”hunntiääntä” (ääntä suoraan kuvaustilanteesta). Erona filmin kanssa työskentelyyn tätä hunntia ei ole ehkä olemassakaan, sillä materiaalin ääni on sitä mitä sen alkuperäiset käyttäjät ovat tahtoneet. Jos aloittaisin projektin nyt, etsisin, tekisin tai teettäisin saman tien joukon yleisiä pohja-ääniä tilanteisiin joita tiedän olevan tulossa. Kaupunkia, metsää, vesistöä jne. Niiden pohjalta olisi helppo äänikirjaston avulla rakentaa nopeasti suuntaa antavat äänet. Pelkän musiikin kanssa leikatessa on helppo eksyä musiikin virran mukaan, alkaa kuvittaa sitä ja antaa musiikin sitoa leikkausta. Tässä projektissa en nähnyt sitä ongelmana sillä valmis elokuva oli tarkoitus säveltää läpi ja käytinkin musiikkia enimmäkseen merkkamaan millaista tunnetilaa olin mihinkin kohtaan miettinyt musiikin vahvistamaan.

Toinen käytännön ero tulee vastaan materiaalin paljoudessa ja siinä miten sieltä löytää sen mitä tarvitsee ja mahdollisuudet joita ei ole osannut miettiäkään. Itse päädyin katsomaan materiaaleja uudestaan ja uudestaan eri vaiheissa leikkausta. Markkerien määrä kasvoi joka kerralla sillä materiaalia katsoi aina uusilla silmillä ja hieman eri näkökulmasta leikkauksen edettyä ja tarvittavan materiaalin vaihtuessa. Kuvatun

materiaalin kanssa tämä vaihe on luonnollisesti hieman vähempitöistä, onhan materiaali ainakin hieman suunniteltua, eikä sitä ole saatavilla kymmenien vuosien edestä.

4 Arkistomateriaalista leikattavana

Lyöyämme ”Ei vettä, rantaa rakkaampaa” -elokuvan leikkauksen lukkoon, kävin pitkän keskustelun arkistomateriaalin leikkaamisesta Antti Hirsiahon kanssa. Hän on leikannut mm. ”Itsenäinen Suomi” -nimisen puolitoistatuntisen dvd:n jossa käydään yhden fiktiivisen hahmon tarinan kautta läpi itsenäisen Suomen historia fiktiivisen kertojaäänen sekä arkistomateriaalin avulla. Keskustellessamme huomasimme molemmat päätyneemme siihen tulokseen että arkistomateriaalin ja kertojaäänen kanssa toimiessa ei ole oikein minkäänlaisia ”sääntöjä” leikkauksen suhteen vaan ne täytyy itse kehittää itselleen. Joitain sääntöjä tai ohjeita on pakko kehittää itselleen arkistomateriaalin kanssa, sillä materiaalia on olemassa niin paljon maailman arkistoissa ettei sitä kaikkea pysty käymään läpi. Yleensä kuvattu materiaali antaa (sillä mitä on kuvattu ja mitä on jätetty kuvaamatta) käsikirjoituksen kanssa rajat joiden sisällä leikkaus toimii. Kun on katsonut kaiken materiaalin läpi, on yleensä jo muodostanut jonkinlaisen kuvan siitä kuinka tulee leikkaamaan. Arkistomateriaalin, ja vielä essee-/kompilaatio-elokuvan kaltaisen vapaan muodon, kanssa työskennellessä täytyy luoda tämä kuva omalla tavallaan.

Hirsiähön leikatessa ”Itsenäinen Suomi” -elokuvaa, hänellä oli lähtökohtana pelkkä kirjoitettu kertojaääni käsikirjoituksena. Hän aloitti kuvittamalla kertojaäänen suoraan tapahtumilla ja alkoi sen pohjalta rakentaa elokuvaa pyrkien eroon kertojaäänestä, yrittäen kertoa asiat kuvilla. Itse lähdin omassa projektissani melko nopeasti liikkeelle samalla tavalla. Koin tämän olevan ainoa tapa jolla sain leikkauksen liikkeelle; täytyi olla jokin minkä ympärille alan elokuvaa kasata, hieman kuin varras grillatessa. Sillä ei tarvitse olla mitään tekemistä valmiin teoksen kanssa mutta se mahdollistaa sen.

Alussa epäilin että arkistomateriaalien erilaisuus, olihan materiaalia melkein vuosisadan ajalta, aiheuttaisi ongelmia sen kanssa että katsoja ei pysyisi mukana jatkuvuuden illuusiassa. Mutta kuten Walter Murchin kuuden sääntö sanoo: hyvän skarvin (kahden kuvan välisen leikkauksen) täytyy ensisijaisesti olla rehellinen voimassaolevalle tunteelle ja viedä tarinaa eteenpäin, muut asiat ovat vähempiarvoisia toimivuuden kannalta (Murch 2001). Tämän huomasi heti kun alkoi leikata kertojaäänen kanssa; pyysin ohjaajaa itse lukemaan demo-versiot (testi-versiot joita käytetään vain työn helpottamiseksi, eivät jää lopulliseen elokuvaan) kertojaäänestä heti kun hän teki niihin muutoksia – näiden avulla leikkaaminen helpottui huomattavasti. Tätä ennen olin koettanut leikata musiikin ja tekstinä olevan kertojaäänen avulla. Se oli huomattavasti hitaampaa ja musiikin tunne vei leikkausta paljon helpommin mukanaan kuin tekstinä olevan kertojaäänen tunnelma. Kun tunnelman ja tarinan etenemisen sai liikkeelle, niin arkistomateriaalin kanssa pääsi eroon sen miettimisestä, mistä kuva muodostui ja keskittyi siihen mitä siinä on ja mitä sen avulla voi tehdä.

Uskon että nykykatsojalle tällaisen materiaalin katsominen on paljon helpompaa ja luontevampaa kuin jopa vain 15 vuotta sitten: olemme tottuneet mm. tv:n ja internetin kautta katsomaan niin monenlaatuista ja tyylistä liikkuvaa kuvaa että hyvin tehdyn materiaalin kanssa keskitymme sisältöön, emme siihen onko kuva filmikamerasta vai kännykkäkamerasta. Tämän huomattuani tajusin että erilaiset materiaalit eivät olekaan ongelma vaan niiden eroja voi käyttää työkaluina.

Oikein tehtynä niinkin suuri muutos kuin leikkaaminen mustavalkoisesta värilliseen kuvaan ei saa katsojassa aikaan ”hylkimistä” vaan saakin katsojan pysymään mukana, mutta reagoimaan voimakkaasti kuvan sisältöön. ”Ei vettä, rantaa rakkaampaa” sisältää leikkauksen jossa tämä ilmenee hyvin, siinä siirrytään mustavalkoisesta teollistuvasta Suomesta värilliseen kuvaan vedessä kelluvista saasteisiin kuolleista kaloista.

Myös elokuvan alussa ja loppupuolella siirrytään mustavalkoisen ja värillisen materiaalin välillä, mutta näissä yhteyksissä siirtymä tehdään rauhallisella käynnillä mustassa sillä tarkoitus on siirtyä ajasta toiseen, ei pysäyttää katsojaa miettimään. Walter Murch kuvaa ilmiötä hyvin kirjoittaessaan siitä millaiset leikkaukset toimivat. Hän kirjoittaa leikkausten toimivan silloin kun muutokset kuvassa ovat tarpeeksi pieniä, jolloin syntyy jatkuvuuden tunne, tai tarpeeksi suuria jolloin katsoja joutuu arvioimaan tilanteen uudelleen. Ongelmia tuottavatkin leikkaukset jotka eivät ole tarpeeksi sulavia eivätkä tarpeeksi suuria, jatkuvuuden tai muutoksen tuntemuksen sijaan katsoja kokee epämukavan hypyn ja tämä häiritsee kokemusta (Murch 2001). Nykykatsoja tosin on jo tv:n toimesta tottunut näkemään ns. ”hyppyskarveja” (leikkauksia joissa kuvakulma pysyy samana mutta aikaa on kulunut), joita käytetään toisinaan varsinkin tv-sarjoissa joko tehokeinona tai kuvaamaan ajankulumista. Väärin käytettynä hyppyskarvit tiputtavat katsojan helposti pois elokuvan tunnelmasta. Kuten muitakin tehokeinoja ja leikkausta ylipäätänsä, niitä tulee käyttää eikä aiheuttaa.

Puhuessamme Antti Hirsiahon kanssa arkistomateriaalien erilaisuudesta, huomasimme kuinka on helpompaa toimia materiaalin kanssa joka ei ole omalta kokemusajalta. Vanha materiaali tuntuu voimakkaammalta sillä se poikkeaa niin paljon siitä mitä on tottunut näkemään. Uudemmassa arkistomateriaalissa on taas se ominaisuus, että ne ajat on jo elänyt ja myöskin ”tv-kokenut”. Ei esimerkiksi jokin televisioitu perus-jääkiekko-ottelu yhdeksänkymmentäluvulta tunnu lähellekään niin voimakkaalta materiaalilta kuin mustavalkoinen pomppiva kuva samasta toiminnasta useiden kymmenien vuosien takaa. Tämä materiaalin eksoottisuus tulee huomioida mutta sen ei pidä antaa johdattaa huomiota pois siitä mitä kuvassa oikeasti on ja mitä sillä voi tehdä kertoakseen sen mitä on sanomassa.

Arkistomateriaalin kanssa työskennellessä vastaan tulee myös se, että yleensä materiaali on jonkun jo tarkoituksensa mukaan leikkaamaa. Häntä ei kuvissa siis ole ja käytettävissä on vain se mitä joku on joskus nähnyt otosta itselleen sopivaksi. Esimerkkinä tällaisesta tuli vastaan kuva jossa kamera oli veneen etuosassa kuvaten taaksepäin kyydissäolijoita, joita oli nuoresta pojasta monen sortin keski-ikäisen kautta vanhukseen. Juuri sellaista kuvaa olin etsinyt yhteen kohtaan, mutta kuvan ongelmana oli sen todella lyhyt kesto jossa ei ehtinyt huomioimaan matkustajia. Kokeilin hidastaa kuvaa rajusti ja sainkin siitä sopivan kestoisen. Huomasin että arkistomateriaalia leikatessa voi käyttää hyvinkin voimakkaita hidastuksia ilman että se häiritsee katsojan kokemusta jatkuvuudesta. Materiaalin hyppivyyks on jo hyväksytty, kunhan tunne ja tarina etenee. Eteneminen vaatii että on jokin elementti joka sitoo kuvat toisiinsa ja kantaa leikkausten yli. Me käytimme kertojaaääntä sekä musiikkia, fiktiossa tähän yleensä käytetään ääntä.

Käyttämämme musiikki pysyy melko samanlaisena läpi kohtauksen ja melko samanhenkisenä läpi elokuvan. Jossain vaiheessa huomasin käyttäneeni liian samankaltaista demo-musiikkia liian pitkään, tämä aiheutti heti tunteen että leikkauksessa on jotain vikaa ja se laahaa. Muutosta pitää olla, ettei musiikki ala vaivata, mutta jokin jatkuvuus täytyy säilyttää jotta jatkuvuuden illuusio saadaan pidettyä yllä.

Mietittäessä arkistomateriaalin käyttöä projektissa nousee esiin väistämättä se että materiaalin käyttö maksaa. Materiaalista riippuen paljonkin. ”Ei vettä, rantaa rakkaampaa” -projektissa YLE oli mukana jo kun tulin mukaan projektiin, ja ohjaaja sanoikin minulle, ettei minun tarvitse miettiä hintoja, vaan keskittyisin leikkaamaan. ”Mietitään niitä hintoja sitten jos täytyy”. Antti Hirsiahon ”Itsenäinen Suomi” -projektissa tilanne oli taas toinen: hän joutui jatkuvasti miettimään mihin on varaa ja mikä täytyy kertoa kiertoteitä. Kysyin häneltä, mitkä hänen mielestään ovat sellaisia asioita, jotka on parempi jättää käsittelemättä, jos ei materiaalia tilanteesta ole varaa käyttää. Hän vastasi tällaisia olevan historialliset erityistilanteet, joista tiedetään olevan materiaalia. Esimerkkeinä hän mainitsi merkittävät johtajien tapaamiset sekä urheilusuoritukset. Jos joku on voittanut suorituksellaan kultaa olympialaisissa, miten voit saada sen tunteen tehokkaammin kuin näyttämällä sen? Voit tietysti kertoa asian ja kuvittaa sen jollain muulla, tällöin syntyvä tunnelataus on kuitenkin jotain muuta kuin aito tallenne tilanteesta ja reaktioista siihen. Näin tehtäessä katsoja alkaa helposti ylitulkitsemaan kuvaa, jolla korvataan oikea tilanne samalla kun asia kerrotaan. Mutta näistäkin tilanteista selviää kunhan muistaa Murchin säännöt: tunteen jatkuvuus on ykkönen (Murch 2001).

5 Vain vasara vaihtuu

Arkistomateriaalista tehdyn essee-elokuvan leikkaamista voi kuvata kirjan tekemisen kautta. Kertojaääni kokonaisuutta eteenpäin vievänä ja kasassa pitävänä voimana vastaa kirjan tapahtumia, kuvan ja äänen helposti vastatessa adjektiiveja joiden avulla rakennetaan tunnelmaa. Tällaisen elokuvan katsoja on perinteisen fiktiivisen elokuvan katsojaa lähempänä kirjan lukijaa, joutuessaan kokoajan aktiivisesti tulkitsemaan elokuvan paloja ilman selkeän juonen ja kuvallisen jatkuvuuden apuja. Leikkaajan tulee kuitenkin pitää mielessään, että arkistomateriaaliakin leikatessa ollaan tekemässä elokuvaa, ei kirjaa. Kertojaääni on oiva apu ja väline, mutta hyvä elokuva kertoo nimensä mukaisesti elävällä kuvalla kaiken minkä voi. Leikkaajalle erilaiset materiaalit merkitsevät vain erilaisia työskentelytapoja ja niihin perehtymistä, pyrkimys tähän taas pysyy mukana aina.

6 Lähteet

Bagh, Peter von. 2002. *Peili jolla oli muisti*. 1. painos. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura

Murch, Walter 2001. *In the blink of an eye* 2. painos. Los Angeles: Silman-James press

Thompson, Peter 2005. *The cinematic essay: the cine what? (notes for a lecture)*

Hirsiaho, Antti (henkilökohtainen tiedonanto 15.4.2008)

Liitteet

(Synopsis ja käsikirjoituksia projektin eri vaiheista)

1)

SYNOPSIS VESIDOKKARI

Dokumentti kertoo suomalaisten ja veden kiinteästä suhteesta sekä tämän suhteen mahdollisesta tuhoutumisesta jos ympäristöstä ei pidetä huolta.

Vesi on olennainen elementti lähes jokaiselle suomalaisille. Jokainen suomalainen käyttää 150 litraa vettä vuorokaudessa. Kymmenesosa Suomen pinta-alasta on vettä ja rantaviiva on 1100 kilometrin mittainen. Kesäisin 187 888 järvessä uidaan ja kalastetaan. Lisäksi saunakulttuuri, uimaharrastus, veneily ja monet muut asiat rakentavat katkeamattoman suhteen veteen jo pienestä lapsesta asti. Varsinkin sauna on eräänlainen veden pyhättö jossa aikoinaan suomalaisia on syntynyt ja kuollut.

Nykyinen kulutusyhteiskunta on aiheuttanut kestävämmän tilanteen ympäristön kannalta. Kymmenesosa Suomen järvistä on rehevöitynyt. Sinilevät uhkaavat merialueita ja kalojen syönnille on suositeltu rajoituksia saasteiden takia. Kuluneen kesän aikana muutamissa kunnissa jouduttiin turvautumaan pulloveteen kun paikallinen vesijohtovesi saastui tulvan aiheuttaman saastumisen takia. Tulevaisuus ei näytä hyvältä ruusuiselta.

Dokumentti kerrotaan pienen lapsen uimaretken kautta, johon liitetään kuvausta ihmisten ja veden sidoksesta ja sen mahdollisesta katkeamisesta. Dokumentti ei ole selittelevä reportaasi vaan kuvaileva kertomus – eräänlainen johdatteleva tarina, jonka tarkoituksena olisi herättää tunteita ja pohdintaa ympäristön tilasta

-ilkka rautio

2)

Veden varassa (Land of plenty)

Elokuvallinen essee suomalaisten suhteesta veteen

Kel onni on, se onnen kätkeköön. - Eino Leino

Veden varassa on kokeellinen dokumenttielokuva, joka pohtii suomalaisten suhdetta veteen ja luontoon ilmastonmuutoksen kynnyksellä. Oman lähiympäristön ja vesistöjen suojelusta tunnettu kansa on suhteessa yksi maapallon ilmaston suurimpia kuormittajia. Onkin ristiriitaista ettei saastuminen oleellisesti huolestuta suomalaisia, ellei se uhkaa hänen omaa hyvinvointiaan.

Pyrkimys:

1. Osoittaa suomalaisten kaksijakoinen suhde luontoon.
2. Selvittää minkälaisen kompromissin olemme luoneet puhtaan luonnon ja jatkuvan talouskasvun välille.

Väittäjä:

Suomen kansa on etäännytynyt luonnosta. Suomalainen näkee luonnon tuotannon ja kulutuksen näkökulmasta, raaka-ainevarastona, jota hänellä on oikeus muuttaa ja muokata tarpeittensa mukaisesti. Saastuminen ei oleellisesti huolestuta suomalaista, ellei luonnontilan heikkeneminen uhkaa vähentää hänen hyvinvointiaan.

Aineisto:

Mihin suomalaiset käyttävät vettä? (Arkistokuvaa YLE ja muut. Oma materiaali)

Nautinto:

1. Avantouinti
2. Pullotettu vesi
3. Kylpylälaitos
4. Saunominen

Puhtaus: ihmisten, eläinten ja asioiden puhdistaminen

1. Pyykinpesu, astioidenpesu
2. Hevosten ja lehmien peseminen
3. Katujen peseminen
4. Kirurgin kädet

Voima:

1. Vesivoimalaitos
2. Vesipyörä (lasten)

Pohdiskelu. Toteava taso

Taustaa:

Veden varassa on pitkän prosessin tulos. Dokumentin kuvaukset aloitettiin yli kaksi vuotta sitten, jolloin tarkoituksena oli esitellä suomalaisten ja veden suhdetta faktoin. Minulle vesi edustaa luontoa puhtaimmillaan ja halusin kertoa sen merkityksestä suomalaisille sekä millaisessa tilassa vesistöemme on. Ajatus dokumentista kuitenkin muuttui matkan varrella. Kun kuvasimme ihmisiä luonnon ja veden äärellä, ymmärsin että dokumentin täytyy rakentua jostain muusta kuin pelkistä faktoista. Halusin tehdä elokuvasta pohdiskeluvan ja subjektiivisemmän. Olen rakentanut näkemystäni perehtymällä kirjallisiin lähteisiin mutta erityisesti olen tarkkaillut itseäni ja muita ihmisiä ollessani sekä luonnossa että ihmisten rakentamassa ympäristössä. Haluan tehdä elokuvan koska pelkään ihmisten kadottavan kosketuksen luontoon.

LAND OF PLENTY

Lyhyt oppimäärä tuhansien järvien Suomesta

Vuoksi, Kemijoki, Oulujoki, Kymijoki. Suomen suurimmat joet halkovat tuhansien järvien maata. Vesi johtaa suomalaisten historiaan, jolloin luonto muokkasi heistä suomalaisia. Nyt vesi virtaa turbiineissa, patoaltaissa ja putkissa. Suomalaiset muokkaavat vuorostaan luontoa.

Maaseutu. Hongat humisevat kansallistunnon tuulessa.
Torppia ja taloja nousee rannoille. Isät ja äidit tavaavat
pirteissä raamattua. Kasvattavat Jumalan viljaa. Lehmiä ja
kunniallisia suomalaisia.

Saha. Vesi pyörittää terää - veistää hongat laudoiksi.
Seiniä ja kattoja kaupunkilaisille. Osa suomalaisista on
hengittänyt liikaa lannan hajua. Elämä maaseudulla on
käynyt raskaaksi. Kaupungissa on kevyitä töitä, huvia,
miehiä ja naisia. Ei tarvitse enää viedä saman kylän
tyttöjä soutelemaan.

Nuoret lähtevät ja pakkautuvat lähiöihin. Kaikki on
lähellä. Jää vapaa-aikaa. Aika kuluu kuluttamalla. Ostetaan
radio ja sitten televisio. Myöhemmin kännykkä ja tietokone.
Mikään ei toimi ilman sähköä. Rakennetaan vesivoimaa.
Lokka, Porttipahta. Entä Vuotos? Sekään ei riitä.
Ydinvoimaa. Lauhdevesialtaassa purjehditaan talvellakin.

Kaupungissa on vaivatonta elää. Hanasta sisään, pöntöstä
ulos. Viemärit on vedetty kauas uimarannoista. Eivät
rantavedet saastu. Virkamiehet haalareissa tekevät kemiaa
vedenpuhdistamoissa. Ensin erotellaan kiinteät kuonat,
sitten liete, typpi, fosfori. Käytetään otsonia,
aktiivihiiiltä ja koneita. Vaikka vetäisi viemäriin puhdasta
vettä, sekin puhdistetaan.

Maaseutua ja peltoja ei ole kytketty viemäriverkkoon.
Muutama maajussi, morsian ja vanhus kasvattavat ruokaa
kerrostalokarsinoiden suomalaiskarjalle. Pelloilta valuu
ravinteita Itämereen. Pilaavat rantavesiä levillä.
Saastuttavat maailman saastuneimman meren.

3)

Land of plenty

(työnimi)

Käsikirjoitus, versio 5.2

Rakenne

1. Otsikkokuva. Järvimaisema	2
2. Sadepisarat	2
3. Opin uimaan, olen suomalainen	2
4. Isä ja tukkijätkät	2
5. Muutto kaupunkiin	3
6. Koulun alku ja yhteiskuntaoppi	3
7. Maantieto. Suomen aineelliset varat	4
8. Matematiikka. Hyvinvoinnin perusta	4
9. Ylioppilas ja nyky-yhteiskunta	5
10. Jätevedestä juomavettä. Puhdas omatunto	5
11. Jälkisanat	6

1.Otsikkokuva. Järvimaisema

Panorointi järvimaisemasta. Kuvan päälle otsikkoteksti:
Nimi jota ei vielä tiedetä

2. Sadepisarat

Pilviä

Arkistosta:

Valkoiset poutapilvet ovat muodostuneet miljoonista pienen pienistä usvapisarosta. Pilvien tummuminen merkitsee usvapisaroiden kasvamista suuriksi sadepisaroiksi. Ne eivät jaksa enää pysytellä ilmassa vaan putoavat sateena maahan.

3. Opin uimaan, olen suomalainen

Vanhaa arkistokuvaa suomalaisista ja vedestä. Kuvat kertovat ihmisen olevan osa luontoa.

Kertoja:

Kun synnyin suomalaiseksi, oli itsestäänselvyys että oppisin uimaan. Isän mielestä vesi ja uiminen olivat suomalainen kansanpiirre, joten aloitin elämäni uintiliikkeillä.

Viisivuotiaana vanhemmat veivät minut uimakouluun. Tavoitteena oli uimamaisterin tutkinto. Opin pidättämään hengitystä. Kellumaan vedessä pää pinnan alla.

Sinä kesänä vesi oli lämmintä. Kesämökillä sauna kuumana koko päivän. Kahlasin kaulaa myöten rantaveteen. En halunnut olla ihminen. Halusin uida ja kasvaa vedessä.

4. Isä ja tukkijätkät

Mustavalkoista tukkilaiskuvaa arkistosta. Hurjaa koskenlaskua ja puun käsittelyä. Ihminen oppii hallitsemaan luontoa mutta on vielä näennäisesti sen armoilla.

Kertoja:

Isoisät ja -äidit olivat hankkineet elantonsa tavalla tai toisella veteen liittyen. Oma isänikin oli nuorempana ollut apupoikana tukinuitossa. Haaveillut tukkimiehen valasta ja Jätkän arvonimestä.

Arkistokuva onnellisista vanhan ajan suomalaisista. Taustalla soi muunnelma Kesäillan valssista.

5. Muutto kaupunkiin

Suomalaiset tulevat maalta kaupunkiin. Kuvaa lähiöissä asuvista ihmisistä. Vesi tulee hanoista ja putkista.

Kertoja:

Mutta isästä ei tullut tukkijätkää vaan putkimies. Uitossa ei ollut enää töitä, vaan koneet korvasivat jätkän.

Isä ja äiti muuttivat maalta kaupunkiin, siellä odotti parempi elämä. Työtä ja sivistystä.

Kaupungista alkoi modernisaatio. Vanhemmat ostivat huoneen kerrostalosta. Siellä vesi juoksi suoraan hanasta keittiöön. Ei ollut enää ulkokuuressa tai kaivovettä. Kauppaan oli kävelymatka.

Minäkin sain osani helposta elämästä. Leikkikavereita lähiöstä ja pussillisen muovisotilaita. Sain vapauden varhaisesta aikuisuudesta.

6. Koulun alku ja yhteiskuntaoppi

Oppivia lapsia ja opettavia aikuisia. Kuvia urheilukasvatuksesta, vesiratasta rakentava koulu, partio...

Kertoja:

Aloitin koulun oppilaitoksessa. Opettajien tavoitteena oli kasvattaa minut isääni paremmaksi. En vain ymmärtänyt millä tavalla.

Pyhäkoulu, esikoulu, peruskoulu, lukio.

Kirjan yläreunassa lukee Suomi. Perustettu yhdeksäntoistasataaseitsemäntoista. Suomalaiset saavuttivat eurooppalaisen mittapuun mukaisen tasavallan hiihtäen sisulla läpi yöpakkasten ja hallasoiden.

Istuin yhteiskuntaopin tunnilla eturivissä. Haaveilin tulevaisuudesta. Vanhempien mielestä olisin ollut hyvä poliisi tai ekonomi. Itse haluisin merikapteeniksi.

7. Maantieto. Suomen aineelliset varat

Kartalta näytetään Suomen valjastettuja jokia. Kuvaa jokipenkereen kaivuutöistä.

Kertoja:

Opin maamme aineelliset varat. Suomi on metsäinen, useiden vesistöjen pilkkoma maa. Pohjanmaalla virtaavat joet: Oulun Siika on Pyhä Kala, jota Lesti Perholla veteli, Lapualta Ähtävän kautta Kyrön kuohuihin nosteli.

8. Matematiikka. Hyvinvoinnin perusta

Tehtaita ja työntekijöitä. Koski pyörittää vesivasaraa. Ihminen on valjastanut veden käyttöönsä. Taistelua

luonnonvoimaa vettä vastaan jossa vesi valtaa välillä pellot mutta ihminen voittaa. Lopulta vesi nöyrtyy ja saastuu.

Kertoja:

Matematiikantunnilla summataan ja kerrotaan. Pyöritellään numeroita ja derivoidaan. Opettaja näyttää mihin numeroita tarvitaan. Yksi, numeroilla tehdään energiaa.

Kertoja:

Kaksi, tämä on tehdas.

Kertoja:

Yksi plus kaksi on televisio, auto, koulukirja, tietokone.

Äärimmilleen kiihtynyttä teollisuuden rakentamista ja toimintaa. Pitkä musiikillinen mustavalkoinen kohtausta, joka päättyy väri-iskuun

9. Ylioppilas ja nyky-yhteiskunta

Yletöntä vappujuhlintaa. Teekarikaste, torikojuja, ilmapalloja. Humalaisia ihmisiä, makkarajonoja yms. Kuva värillistä videokuvaa joka on rumaa ronskia. Väliin kuvaa likaisesta vedestä.

Kertoja:

Pojasta ei tullut tukkijätkeä eikä putkimestä vaan ylväs Ylioppilas. Tietoyhteiskunnan tukipilari. Olen nyt isompi isääni. Sivistyksen kannukset kantapäissä. Minun tehtäväni on jatkaa tästä eteenpäin. Tehdä todeksi pikkupojan unelmat ja äitini haaveet.

Minä lupaan ja vakuutan kaikkivaltiaan ja kaikkitietävän Jumalan edessä, kunniani ja omantuntoni kautta, olevani Suomen valtakunnan luotettava ja uskollinen kansalainen. Tahdon palvella maatani rehellisesti sekä parhaan kykyni mukaan etsiä ja edistää sen hyötyä ja parasta. Kaiken tämän minä tahdon kunniani ja omantuntoni mukaan täyttää.

10. Jätevedestä juomavettä. Puhdas omatunto

Jäteveden puhdistamo. Likainen vesi kuplii ja virtaa altaissa. Välppä nostaa iljettävää jätettä. Vessapaperia, kondomeja, tamppooneja yms. roskaa. Musiikki on positiivista. Virkamiehet pyörittävät koeputkia. Lopussa virtaa kirkas puhdistettu vesi.

11. Jälkisanat

Kaunista kuvaa vedestä ja ihmisestä luonnossa.

Kertoja:

Alussa oli vesi, mutta vesi pantiin valjaisiin ja Suomi rakennettiin. Logiikalla ja järjellä minäkin opin hallitsemaan itseäni ja ympäristöäni. En ole enää luonnon armoilla.

Minut on opetettu katsomaan vettä. Näkemään ämpärissä molekyylejä ja alkuaineita. Mittaamaan sitä litroissa ja kuutioissa. Vesi on hyödyke, raaka-aine. Miten sellaiseen voi olla tunneside?

Arkistosta:

Useimmissa tapauksissa on vesipisaroiden matkoilla samanlainen päätös. Vesi haihtuu ilmaan näkyvänä tai näkymättömänä. Viimein vesipisarot joutuvat takaisin poutapilviin. Tämä ikuinen vaeltaja vesi virtaa, painuu, haihtuu ja sataa.

4)

EI VETTÄ, RANTAA RAKKAAMPAA VO 15.4.2008

- Aikuisena haluan minäkin paikan järven rannasta
- Tahdon elää suomalaista unelmaa

- Olen Viisi vuotias. Pidätän hengitystä. Kellun vedessä pää pinnan alla.
- Vesi on lämmintä ja sauna kuuma koko päivän.
- Kahlaan kaulaa myöten rantaveteen.
- En halua olla ihminen. Haluan uida ja kasvaa vedessä.

- Vuosi 1935. On kevät.
- Isovanhempani asuvat jokirannassa.
- Leipä hankitaan koko perheen voimin ja iltaisin rukoillaan Jumalaa.

- Viisitoista vuotta myöhemmin isä on apupoikana tukinuitossa.
- Haaveilee tukkimiehen valasta ja jätkän arvonimestä.

- Koneet tulevat ja jätkä menettää arvonsa.

- Rantaan rakennetaan kaupunki.
- Toukokuussa isä vie äitini vihille. Tukkijätkästä tulee putkimies.
- Kaupungissa saan osani helposta elämästä.
- Löydän leikkikaverit lähiöstä.
- Betonista ja raudasta se alkaa.
- Ei ole ulkokuusia eikä kaivovettä. Kauppaan on kävelymatka.
- Vanhemmat ottavat pankkilainaa. Ostetaan isompi asunto, kylpyamme ja auto.
- Pyhäkoulu, esikoulu, peruskoulu, lukio.
- Kirjan yläreunassa lukee Suomi. Itsenäistyi yhdeksäntoistasataaseitsemäntoista hiihtäen sisulla läpi yöpakkasten ja hallasoiden.
- Opin tuntemaan kotimaani. Suomi on metsäinen, vesistöjen pilkkoma maa.
- Pohjanmaalla virtaavat joet.

- Oulun siika on pyhä kala, jota lesti perholla veteli lapualta ähtävän kautta kyrön kuohuihin nosteli.

- Opin numeroiden merkityksen.

- Yksi. Vedestä tehdään energiaa.

- Kaksi. Tämä on tehdas

- Yksi plus kaksi on televisio, auto, koulukirja, tietokone.

- Minusta ei tule putkimestä vaan ylväs ylioppilas.

- Teen todeksi pikkupojan unelmat ja äitini haaveet.

- Lupaan ja vakuutan kaikkivaltiaan ja kaikki tietävän Jumalan edessä, kunniani ja omantuntoni kautta, olevani Suomen valtakunnan luotettava ja uskollinen kansalainen. Tahdon palvella maatani rehellisesti sekä parhaan kykyni mukaan etsiä ja edistää sen hyötyä ja parasta.

- Alussa oli vesi mutta vesi pantiin valjaisiin ja Suomi rakennettiin.

- Opin hallitsemaan itseni ja ympäristöni.

- En ole luonnon armoilla.

- Nyt näen vedessä molekyylejä ja alkuaineita. Mittaan sitä litroissa ja kuutiossa.

- Vesi on hyödyke, raaka-aine. Miten sellaista voi rakastaa?